

SENIORŮ

SOCIÁLNÍ ASPEKTY STÁRNUTÍ U OSOB BEZ DOMOVA

Bezdomovectví způsobuje rozvrat vztahů na všech úrovních rodinného a společenského života.

- "Některé z širších definice bezdomovectví zdůrazňují "význam domova" a to, že domov (a tedy i bezdomovectví) není výhradně záležitostí samotného bydlení, ale významnou roli zde hraje i citová, sociální a psychická stránka věci." (Somervilie 1999, str. 69)

Určení věku podle Světové zdravotnické organizace (WHO):

- 60 - 74 let, vyšší (starší) věk, neboli rané stáří
- 75 - 89 let, vlastní stáří (stařecký věk)
- 90 let +, dlouhověkost (kmetský věk)

Charakteristika výzkumného souboru

- Definitivní soubor zkoumaných jednotek tvořený konkrétními respondenty, představuje **250 osob bez domova**.
- Soubor je složen z **184 mužů (82 %)** a **41 žen (18 %)** žen. Převážnou část tvořilo **200 osob ve věku 60 a více let**.
- Srovnávací skupinu preseniorů čítalo **50 osob ve věku 50 - 59 let**.
- Rozvory trvaly od **45 až do 120 minut**.
- Rozhovory obsahovaly **50 otázek**, rozdělených do čtyřech oblastí.
- Probíhaly od **ledna 2015** a **skončily v říjnu 2017**, na pracovišti Oddělení sociální prevence UMČ Praha 1.
- Bylo osloveno celkem **258 osob**, z toho pouze tři odmítli poskytnout rozhovor.

Zastoupení výběrového vzorku podle věku

- Komparování vybraných věkových kategorií mezi většinovou populací a osobami bez domova vychází, že seniorská populace má významně vyšší podíl ve skupině **70+ letých**.
- Skupina **70+** je méně zastoupená, pravděpodobně se její zástupci v důsledku života v extrémních podmínkách, nedožívají tohoto věku tak často, jako většinová populace.
- Zkoumaný soubor seniorů má více ve skupině **60-69 letých** (je tudíž zkreslen směrem k přezastoupení této kategorie).

Zatoupení souboru podle pohlaví

- Poměr mužů k počtu žen bez domova ve výzkumu je o maximálně 11 % nižší, oproti celkovém součtu lidí bez domova v ČR.
- Strukturované rozhovory byli provedeny z **82 % mužů** a **18 % žen** ve věkových kategoriích 60 a více let.
- Podle údajů MPSV z roku 2016 **je žen 25 až 30 %** z celkového počtu lidí bez domova
- Podle Libora Prudkého (2012) Naděje z.s. ze všech evidovaných klientů, kteří čerpali jejich služby je **88,0 % mužů a 12,0 % žen**

Charakteristika seniorů bez domova:

- **Lidé s nejnižším socioekonomickým skóre** (statusem)- patří k nejnižším příjmovým skupinám v rámci celé populace, jejich společenské postavení znemožňuje plnohodnotně využívat služby účinné pro seniory v rámci většinové společnosti
- **Specifická skupina v rámci problematiky bezdomovectví-**
- **Vysoká mortalita** neboli úmrtnost - dlouhodobý pobyt v extrémních životní situaci urychluje stárnutí organismu
- **Situace seniorů způsobená zhoršujícím se zdravotním stavem a věkem vyžaduje diferencovaný přístup ze strany poskytovatelů služeb** - současná koncepce sociálních služeb je založena na fatálním přístupu, to znamená podmínky jsou nastavené pro uživatele ve věku 18 a více let
- **Častá viktimizace** - senioři nejsou schopný se ochránit před trestnou nebo přestupkovou činností jiných osob, neexistuje specifická koncepce ochrany seniorů bez domova
- **Velmi nízká motivace** prožít stáří aktivním způsobem
- **Vysoké procento zneužívání (abúzů) alkoholu**
- **a další**

vlastní určení příčiny bezdomovectví

Nejčastější: Vztahové problémy jako příčinu svého bezdomovectví udává **49 %** respondentů.

Další uváděné důvody:

- *Vztahové problémy v původní rodině (odchod v dospělosti od rodičů , mladí – útěk z rodiny)*
- *Úmrtí partnera nebo rodičů (zejména senioři, mladiství),*
- *Zdravotní postižení (fyzické, psychické),*
- *Ztráta zaměstnání, znevýhodnění na trhu práce (vysoký věk, nedostatečné vzdělání, pohlaví, záznam v rejstříku trestů),*
- *Migrace do metropole, většího města (představa snadného získání zaměstnání),*
- *Neschopnost plnit podmínky spojené s užíváním bytu (dluhy na nájemném, nezákonná výměna či prodej bytu),*
- *Ztráta možnosti užívat byt (po rozvodu, majitelé se snaží zbavit nájemníka, nezákonné odejmutí možnosti užívat byt, např. podvodem jiné osoby),*
- *Výstup z ústavního zařízení (dětské domovy, diagnostické ústavy, ústavy sociální péče, léčebny, výchovné ústavy),*
- *Návrat z výkonu trestu odnětí svobody (narušení rodinných vazeb, znevýhodnění na trhu práce, špatná finanční situace),*
- *Nekonvenční způsob života jako řešení problému (tuláctví, sezónní práce),*
- *Různé druhy závislostí,*
- *Zadluženost,*
- (pozn. autora: svobodné rozhodnutí nebylo jako důvod vzniku bezdomovectví uvedeno v žádném případě)

Vztahy seniorů s rodinou

- Výsledky rozhovorů ukazují, že s rodinou se nestýká - **53,3 %** respondentů.
- Skupina dotazovaných bez vazby na rodinu rozděluje důvody na dvě skutečnosti,
 - (i.) nikoho nemám: v **10,2 %** z důvodů úmrtí,
 - (ii.) vazby jsou silně narušené tzn.: nemají o mě zájem ve **14,2 %**,
- nevím kde jsou, nemám o nich žádné informace v **17,3 %**,
- nechci nemám obnovení kontaktu srovnané v **4,9 %**,
- dlouhodobě se s nejbližšími členy rodiny nestýká **6,7 %**.

Navazování partnerských vztahů již za trvání bezdomovectví

- Partnerský vztah s jinou osobou bez domova navázalo 28,9 % dotázaných.
- Doposud v jediném partnerském vztahu setrvává 20,4 % respondentů.
- Druhý či opakovaný vztah navázalo 8,9 %.

Nízký počet navázaných partnerství je limitovaný počtem žen bez domova.

Vnímání a interpretace významu domova

- Většina bezdětných seniorů si představuje domov jako místo, které slouží k přespaní (**56.8% z nich**).
- Většina seniorů majících aspoň 1 dítě (**58%**) si domov představuje jako místo, které poskytuje pocit bezpečí, odehrávají se v něm nejrůznější vztahy (rodinné, přátelské).

Vztahy seniorů s rodinou

- Naproti tomu k pravidelnému kontaktu dochází v **8,0 %** (to je 1x do týdne - **0,9 %**, 1x do měsíce - **7,1 %**),
- příležitostný kontakt uvedlo **35,6 %** (to je 1x ročně - **4,4 %**, několikrát do roka **10,7 %**).

Dosažené vzdělání respondentů podle klasifikace SCED-97 (Metodika - Mezinárodní klasifikace vzdělání)

- základní vzdělání - uvedlo pouze **20,0 %** respondentů, z toho je **12,2 %** dotazovaných, kteří nedokončili střední odborné nebo střední úplné.
- střední odborné bez maturity - **48,9 %**,
- **25,8 %** jsou středoškoláci (úplné střední všeobecné/odborné)
- vyšší odborné vzdělání - **1,3 %**
- vysokoškolským vzděláním disponuje **4,0 %** dotázaných

Regionální migrační směry osob bez domova, podle evidenčního místa trval pobytu

- Nejsilněji je zastoupen kraj **Praha**, následovaná **moravskoslezským** a **středočeským** krajem.
- podzastoupen je **Jihomoravský** kraj.

Faktické místo, kde senioři v současné době přespává

- V azylových domech se zdržuje 8,9 %,
- v noclehárnách 24,0 %,
- v komerčních ubytovnách 16,0 %,
- v nájemném nebo podnájemném bydlení je to 4,4 %,
- mimo oficiální instituce 38,.7

Míra zadluženosti

- nemá, nebo si není vědoma - **21,3 %**,
- má dluhy, ale netuší, u koho a v jaké výši - **59,1 %**,
- má dluhy a vím v jaké ve výši - **19,1 %** ,
- nechce uvést - **0,4 %** respondentů,
- pouze **19 %** dotázaných bylo schopné identifikovat výši svých dluhů.

Volba formy bydlení

- V místech, kde v současnosti senioři přespávají se podle věkových skupin neliší.
- Pro nocování volí většina respondentů (38,7 %) formu mimo oficiální instituce (komerční ubytovna, u přátel, squat apod.) .
- Senioři (**70 let+**) významně častěji přespávají samostatně (**74% z nich**).

Příjmová situace

- Žádný příjem nemá 17,3 % seniorů,
- nepravidelný příjem má 22,2 %,
- pravidelný 60,3 %.
- Výše čistého měsíčního příjmu dosahuje do 5000 Kč u 51 % dotazovaných,
- do 10 000 Kč 30,7 % a
- do 20 000 Kč - 3,6 % respondentů.
- Převážná část seniorů nesplňuje podmínky pro přiznání starobního důchodu, z toho důvodu jsou dávky hmotné nouze nejčastější příjmem.

Příjmová situace podle věku

- Senioři ve věku **60-69 let** sice ve značné míře mají rovněž pravidelný příjem (**59 % z nich**), ale významně často jsou také bez příjmu (**16 % z nich**). Většina z nich (**64 %**) pobírá do **5.000 Kč** měsíčně.
- Senioři ve věku **70+ let** mají pravidelný příjem (100 % z nich), většinou ve výši **do 10.000 Kč** (**70% z nich**).

Zdravotní stav

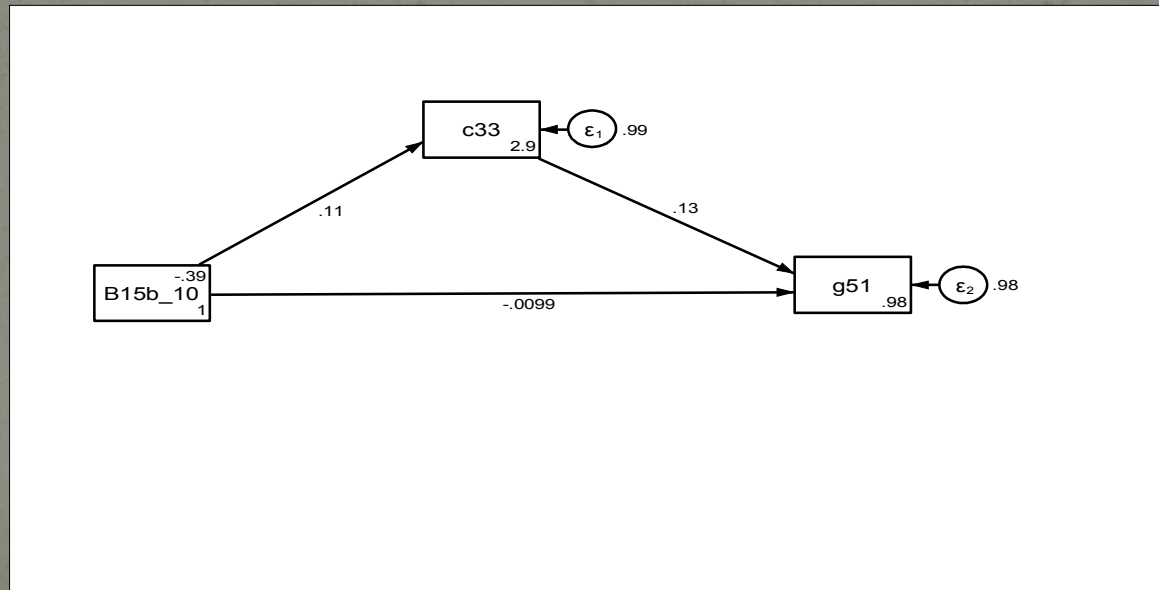
- K rozporuplným postojům k vlastnímu zdraví patří i další v rozhovorech často uváděný argument: "bezdomovectví je snesitelnější pokud jsem zdravý".
- Na otázku *"Byl/la jste v posledním roce třeba jen krátkodobě nemocen/ná?"* odpovědělo nebyl/la 45 %,
- byl jsem nemocen/ná 54,2 % dotázaných.
- Nicméně navštívit lékaře, je mnohdy pro část seniorů více traumatizující nežli navštívit úřad.

Závislosti a jejich vliv na zdravotní stav

- Závislost na předmětu činností (např. hracích automatech) udává významně častěji skupina **60-69 letých (46 %)**. Většina seniorů tuto závislost popírá, z toho nejčastěji **70+ letí (83 %)**.
- Senioři **70+ let** pravidelně nekonzumují alkohol (**74 %**), **tabák (69 %)** a **kávu (65 %)**.
- závislosti na alkoholu jsou daleko častěji vystavení senioři **60 – 69 let v 60%** případech.
- Senioři **70 + pouze v 26%** případů

Analýza mediace (a kauzality) pomocí Hayesova makra zájmu o aktivní stáří

- Respondenti lišící se o jednotku ve zdroji příjmu (tj. ti ostatní oproti těm bez starobního důchodu v důchodovém věku) mají v průměru o **55.7%** vyšší zájem o aktivní stáří při v průměru o **18%** vyšší šanci být připraveni na stáří

koncept aktivního stárnutí

Definice: Celistvý koncept aktivního stárnutí představuje souhrn opatření, které reagují na nenaplněné potřeby seniorů bez domova, zatížených širokou škálou materiálně vztahových problémů, zdržující se dlouhodobě v závadovém prostředí.

Opatření postihují oblast:

- (i.) trvalého ubytování v režimových zařízeních v chráněných bydlení (např. azylových domech pro seniory, domově důchodců) nebo samostatném bydlení,
- (ii.) jednotlivé stupně bydlení jsou doprovázené systémovou nabídkou aktivit, zaměřených na zájmové činnosti, kulturně poznávací a vzdělávací aktivity, činnosti podporující zdraví a
- (iii.) zdravotní životní styl, možnost zdravotnické, socioterapeutické a geriatrické péče, v případě zhoršení zdravotního stavu, možnost pobytu v léčebně dlouhodobě nemocných, domů s pečovatelskou službou, domů se zvláštním režimem a hospiců.

*Děkuji za pozornost,
těším se na diskusi.*

pavel / pěnká

